

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria

<http://science.uard.bg>

EUROPE IN THE MULTIPLE WORLD OF THE 21ST CENTURY

Zlatka Kushelieva

Paisii Hilendarski Plovdiv University - Plovdiv, Bulgaria

Abstract: The development of the process of globalization during the transition period from the 20th to the 21st century imposed a new socio-political and cultural differentiation. Countries are no longer isolated, they are no longer autonomous in the satisfaction of their political interests. They are interconnected and interdependent. In addition, it has moved from a bipolar to multipolar world system. The European Union has a special role to play in it. It is the only regional organization that not only preserves but also expands. It also guarantees citizens peace, freedom, high quality of life, which creates a particular appeal to the world's society. Naturally, he has also been subject to crises, such as the debt crisis, UK leaving and the temporary successes of national anti-European parties and movements. Resisting these crises enables him to achieve a higher degree of integration, relying on the solidarity of member states and citizens of the Union, uniting all European countries and peoples from the Atlantic to the Pacific, including Russia.

Keywords: multipolar world, Europe, European Union, solidarity, integration

ЕВРОПА В МНОГОПОЛЮСНИЯ СВЯТ НА ДВАДЕСЕТ И ПЪРВИ ВЕК

Златка Кушлиева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ - Пловдив

Резюме: Развитието на процеса на глобализацията през периода на прехода от XX към XXI век наложи нова социалнополитическа и културна диференциация. Държавите вече не са изолирани, не са автономни в задоволяването на политическите

си интереси. Те са свързани помежду си и са взаимозависими. Освен това се премина от двуполусна към многополусна световна система. В нея Европейският съюз играе особена роля. Той е единствената регионална организация, която не само се запази, но и се разширява. Също така гарантира на гражданите си мир, свобода, високо качество на живот, което му създава специфична привлекателност в световното общество. Естествено, той също е подложен на кризи, каквито бяха дълговата криза, напускането на Великобритания и временните успехи на национални антиевропейски партии и движения. Устояването на тези кризи му дава възможност да постигне по-висока степен на интеграция, разчитайки на солидарността на страните членки и на гражданите на ЕС, обединявайки всички европейски страни и народи от Атлантика до Пасифика, включително и Русия.

Ключови думи: многополусен свят, Европа, Европейски съюз, солидарност, интеграция.

ВЪВЕДЕНИЕ

Повече от двадесет века Европа беше центърът на света. Тя даде своята заявка след Гръко-персийските войни, последваха империите на Александър Македонски, Рим, Византия, на Карл Велики, Османската, Испания, Франция, Англия, Русия, Германия. През това време постоянно съществуваша Китайската и Японската империи, империите в Индия и в други области, които обаче не въздействаха върху световното развитие. От средата на двадесети век светът стана биполярен, но Европа участваше само с Русия, на която всъщност се отричаше европейското представителство – то скоро се предоставяше на САЩ. Крахът на Съветската империя доведе до надеждата за един свят на вечен мир. „Ние влязохме в свят, в който има малък шанс великите сили да се ангажират взаимно в състезанието по сигурността, още по-малко война, която се превърна в остаряло предприятие. По думите на един известен автор, краят на Студената война ни доведе до „края на историята“.

Тази перспектива предполага, че великите сили вече не се разглеждат като потенциални военни съперници, а като членове на семейство от нации, членовете на което понякога се наричат „международна общност“¹.

Трябва да имаме предвид, че в началото на третото хилядолетие броят на държавите в света е около 200, но реалният брой на действащите международни политически субекти е далеч по-малък. Ако се отчете фактът, че в повече от случаите партньори в политическо и икономическо отношение са регионални съюзи като ЕС, НАТО, НАФТА, МЕРКОСУР, АСЕАН, ОПЕК и групи държави, сключили споразумения в рамките на ОНД, то броят на активните субекти в тази сфера се съкращава до няколко десетки. Твърде съществен фактор в световното развитие е, че циклите на глобализация обхващат както вълните на интеграция, така и вълните на диференциация, отличаващи се с преобладаващ процес на децентрализация и формиране на полицентричност, характерен за периода на XIX в. до края на Втората световна война. През този период на диференциация се създадоха условия за въвличане на нови народи и етноси в международните икономически, политически и културни връзки и за разширяване обхвата на цивилизования свят и процесите на глобализация. Едновременно с това постепенно се формираше нова организация на производството и нова социално-политическа организация. Възникналата по-ефективна и по-адекватна на промените се условия организация на производство се натъква на различни препятствия, свързани с извънредната политическа и социална диференциация. В тази ситуация на преден план излезе формирането на нови интеграционни формирования и

¹ Mearsheimer, J.J. (2001). The tragedy of great power politics. New York: W.W. Norton & Company, Wikipedia, стр. 1

универсални държави. Така през втората половина на ХХ век в епохата на късната вълна на интеграция се извърши окончателната ликвидация на предишните империи, което създаде условия за глобализация от нов тип, предполагаща „прозрачност“ на границите, разрастване на транснационалните корпорации, бързото пренасяне на производства и капитали от един район в друг и формирането на всеобхватни стокови, финансови и информационни потоци, технологически вериги и възпроизводствени ядра. Усилването на глобализацията през периода на прехода от ХХ към ХХІ век, доведе до нови форми на социална и политическа организация, обозначавана като „постиндустриално“ и „информационно“ общество. То наложи и нова социално-политическа и културна диференциация. Но държавите са обвързани помежду си. Те вече не са изолирани, не са автономни в задоволяването на политическите си интереси. Свързани са помежду си и са взаимозависими. Процесът на глобализация ясно показва, че позицията на държавата в началото на ХХІ век е придобила две измерения. Тя се влияе от процесите на взаимнообвързаността – дадена държава е в състояние да постигне целите си само ако се кооперира с други държави. Държавата е много тясно свързана със своите съседи. Този процес протича предимно на регионално ниво. Така, в известен смисъл, не глобализацията, а регионализацията е характерният белег на настоящата епоха. В същото време в развития индустриален свят самата държава е изпреварвана от обществените фактори. Те са се освободили от контрола на правителствата и са изградили собствени връзки на действие в международната политика. Чрез тяхното коопериране с партньорите в другите държави възниква мрежа от обществена взаимозависимост. Не само големите транснационални корпорации са действащи сили от такъв вид. Важни транснационални фактори са също и неправителствените организации.

Отчитането на всички фактори, влияещи на международните отношения, води до тезата, че днес светът е многополюсен.

ЕВРОПА В ДВАДЕСЕТ И ПЪРВИ ВЕК

Безспорно е, че в международната система великите сили се конкурират за придобиване на повече власт, за да гарантират сигурността си. Основната цел на всяка държава е да увеличи своя дял от световната сила, което означава да спечели власт за сметка на други държави. Но за това съдейства и сътрудничеството между великите сили в конкурентната световна система. Може да се вземе под внимание, че днес в икономически взаимозависимата световна система, войната и конфликтът са много по-скъпи от поддържането на мир и стабилност. Забележителен пример на успешно сътрудничество и взаимозависимост е системата на Европейския съюз, в който европейските велики сили живеят в стабилен мир, без войни и състезания за сигурност. Правилата, които обвързват европейските велики сили, са много стриктни и основното в тях е, че войната е отхвърлена като инструмент за разрешаване на противоречията между тях.

Когато говорим за Европа обаче, трябва да имаме предвид не само Европейския съюз, а и държавите, които са извън него. Една част от тях – западнобалканските – са отдавна кандидатки за членство в него и в един по-продължителен период ще бъдат приети: „Първо, перспективата за членство в ЕС на Западните Балкани е реална и ЕС няма да разглежда картата на Съюза като завършена, преди страните от Западните Балкани да са се присъединили. Европейската комисия ще направи всичко по силите си за да помогне на Западните Балкани да успеят“². Норвегия и Швейцария не са членки, но са тясно обвързани с него. Това се отнася и до положението на Великобритания след

² Попчев, П. Европейски съюз: принос към глобалната сигурност и стабилност, Български бестселър - Национален музей на българската книга и полиграфия, София, 2006, с. 16.

Брекзит-а. Положението на четири държави – Турция, Украйна, Беларус и Молдова – е неопределено. Това се отнася и до Задкавказките държави.

Особено важно за Европа и за Европейския съюз е поведението на Русия. Русия е европейска държава. Това, че според твърденията на географите по-голямата част от нея се намира в Азия, няма никакво значение – тази част е населена главно от хора, които по физически облик, по език и култура са европейци, тя и икономически, и исторически принадлежи на Европа. Можем да направим известна отстъпка на географите и геолозите, които твърдят, че не съществува отделен континент Европа, че Европа е част от континента Евразия, но това е почти без значение – Русия е в Европа и Европа се простира от Атлантическия до Тихия океан. Тогава защо Русия не е в Европейския съюз?

Основната причина е страхът, че Русия ще установи диктат в него. Как, когато тя във всички органи на ЕС ще има по един представител? Действително в парламента му ще има 25% от местата, но те ще бъдат разпръснати в няколко партийни групи, а и част от тях няма да бъдат руснаци. Следователно за административен диктат не може да става въпрос. Това се отнася и до икономически диктат – икономиката на Русия е много по-слабо развита – нейният БВП е около 8% от този на ЕС. Вярно, възможен е суровинен диктат, но той ще бъде регулиран с общите правила на Европейския съюз. Остава военният диктат. Но редовният състав на армиите на страните от Европейския съюз е по-многочислен от този на Русия. Вярно е, че не е под единно командване. Но какво пречи такова да бъде създадено? Всъщност такова съществува под егидата на НАТО и на практика на САЩ, чиято армия е двойно по-многочислена от тази на Русия. Безспорно и въоръжението на НАТО превъзхожда това на Русия. С други думи, за военен диктат на Русия в Европа можем да говорим само в случай, че САЩ се оттеглят от НАТО, а Европейският съюз остане без единна армия. Тук обаче съществува стратегическият въпрос – има ли намерение Русия да нападне някого в Европа и какво ще спечели от това. Много политици допускат грешката да смесват необходимостта от взаимно уважение между държавите с военната заплаха. По отношение на Русия се смяташе, че тя вечно ще търпи унижението, на което беше подложена по времето на Елцин и когато под ръководството на младия енергичен и интелигентен Путин тя предяви своите претенции на велика сила, отново се появи тезата за „руската опасност“. От това Европейският съюз само губи. Вместо да насочи своите усилия за преодоляване на вътрешните проблеми, той създава измислени врагове, за какъвто е обявена и Русия. Не е трудно да се разбере, че анексията на Крим и проблемът с източните райони на Украйна бяха предизвикани от необмислените акции по откъсването на Украйна от сферата на руското влияние. „Това, което (Путин – б.а.) имаше да казва на събралите се около двеста експерти на форума, излъчван на живо от световните телевизионни камери, наистина не беше урок по дипломатически финес. Не запази в тайна начина, по който той, а и цяла Русия се почувстваха от това, че Западът едностранно и несправедливо се бе възползвал от периода на затруднения, които наследниците на Съветския съюз изпитваха напоследък. Посочи, че вместо да предложи на Русия компенсации за загубите, Западът бе направил всичко по силите си, за да си осигури геополитическо предимство в Източна Европа и в по-голямата част от Централна Азия“³. Много по-разумен ход щеше да бъде вместо пренебрегването на договореностите с Русия, свързани с разширяването на НАТО и ЕС и последвалата конфронтация, да започне процес на приобщаване на Русия към ЕС, заедно с останалите бивши нейни съюзници от съветската епоха. Нека не забравяме, че Русия също ще спечели от членството си в ЕС, както печелят от това членство всички страни, които влязоха в него (и както се предполага, че ще загуби Великобритания след

³ Щюрмер, М. Путин и възходът на Русия, Студио Арт Лайн, 2010, с. 20.

Брекзит-а). Тя ще спечели и във военен аспект, защото постоянно има намеци, че Китай с неговото постоянно растящо население и недостиг на суровини се явява потенциална заплаха за териториите, разположени в Сибир. Безспорно процесът на присъединяване на Русия ще бъде продължителен, но той трябва да започне, защото това е в интерес на ЕС. От друга страна, противодействие на това присъединяване може да се очаква от двете страни, които днес са най-силни и в икономическо, и във военно отношение – САЩ и Китай, защото създаването на Европейски съюз от Атлантика до Пасифика, ще намали полюсите в световната система, но ще създаде един полюс, който има шансовете да бъде по-силен от тези два полюса, взети поотделно, а вероятността те да се обединят без наличието на конкретна заплаха е нищожна.

Това, което днес затормозява присъединяването на всички европейски страни към ЕС, включително и на Русия, е вътрешната криза, дължаща се на няколко фактора – икономическото неравенство между страните членки, социалното неравенство, национализмът като оръжие на бедните, мигрантската криза, управлението от страна на Европейската комисия и други. Издигнатата теза за Европа на различни скорости подчертава наличието на тази криза, но също и пътищата на излизане от нея. Действително с напускането на Великобритания и избирането на Макрон за президент на Франция се очертава ново развитие във вътрешната структура на ЕС, но безспорно е, че тази криза няма да бъде разрешена лесно, макар че дълговата криза от 2008 г. не предизвика разрушаването нито на целия ЕС, нито на еврозоната. Определено се върви към формирането на обща европейска идентичност и обща европейска публичност. Проблемът е, че политическите институции на ЕС нямат здрави корени в живота, традициите и навиците на европейските народи. Преодоляването на дълговата криза, включително и оставането на Гърция в еврозоната, доказва жизнеспособността на ЕС, но по-нататъшното му развитие изисква едно по-високо от сегашното ниво на европейска интеграция между елитите и народите, което да съответства на достигнатото равнище на политическа солидарност, за да се отиде до по-високо равнище на политическа интеграция. В изграждането на Европейския съюз са инвестирани огромни финансови средства, сили, време и доверие. В никакъв случай не може да се отрече също, че в много отношения той създаде за гражданите на страните членки големи предимства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Сравнен с повечето региони в света, ЕС е една привлекателна зона на мира, свободата, материалното благополучие, правната сигурност, доброто образование, социалната справедливост, опазването на природната среда, грижата за здравето и толерантността, зона на високото качество на живота. Проблемът е, че това постижение не се оценява адекватно от неговите граждани, което беше доказано от Брексит-а, от временните постижения на различни антиевропейски партии и движения поради конфликта между елитите и масите. От друга страна, той е подложен на постоянното въздействие на различни международни конфликти, които в някаква степен също подлагат на изпитание както солидарността на държавите членки, така и обединението на неговите граждани. В крайна сметка, именно от равнището на тази солидарност зависи дали Европейският съюз ще бъде един от полюсите на световната система и успешно да бъдат обединени всички народи и държави, от Атлантика до Пасифика.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Попчев, П. Европейски съюз: принос към глобалната сигурност и стабилност.София: Български бестселър - Национален музей на българската книга и полиграфия, 2006.
2. Щюрмер, М. Путин и възходът на Русия. София: Студио Арт Лайн, 2010.
3. Mearsheimer, J.J. (2001). The tragedy of great power politics. New York: W.W. Norton & Company.

References

1. Popchev, P. Evropeyski sayuz: prinos kam globalnata sigurnost i stabilnost.Sofiya: Balgarski bestselar - Natsionalen muzey na balgarskata kniga i poligrafiya, 2006.
2. Shtyurmer, M. Putin i vazhodat na Rusiya. Sofiya: Studio Art Layn, 2010.
3. Mearsheimer, J.J. (2001). The tragedy of great power politics. New York: W.W. Norton & Company.